

**Behaviorální a psychologické
(„neuropsychiatrické“)
symptomy demence (BPSD)
– diagnostika a možnosti léčby**

**Brno
1.10.2009**

**MUDr. Jiří Konrád
Psychogeriatrické odd.
PL Havlíčkův Brod**

B P S D

- o čem bude přednáška ?

- 1) Co jsou to BPSD, vývoj poznání, škálování, definice, klasifikace**
- 2) Význam BPSD, prevalence**
- 3) Etiologie BPSD – biologické teorie, vlivy prostředí, medikace**
- 4) Možnosti ovlivnění BPSD, léčba**

Úvod - klinický obraz demence

Demence není jen porucha paměti !!!

Koncepce **ABC** (J.Cummings) - demence je syndrom

❑ **A – activities**

A - Narušení běžných denních aktivit : ADL = activities of daily living

❑ **B – behavior**

Nekognitivní příznaky (BPSD), též neuropsychiatrické:
- behaviorální příznaky
- psychologické příznaky

❑ **C – cognition**

Kognitivní příznaky:
- a m n é z i e
- a f á z i e
- a g n o z i e
- a p r a x i e
- e x e k u t i v n í funkce

Demence je syndrom

Klinický obraz AN

Ad 1) Co jsou to BPSD - moderní definice

- Pojem BPSD-1996 IPA

(International Psychogeriatric Association),
„Consensus conference“

(S.Finkel, Costa e Silva, N.Sartorius and oth.)
náhrada pojmu „poruchy chování“.

- Postihuje 70-90% pacientů v průběhu demence.

Definice B P S D dle Consensus Conference

„Termín poruchy chování by měl být nahrazen termínem Behaviorální a Psychologické Symptomy Demence (BPSD), definovaným jako: příznaky porušeného vnímání, obsahu myšlení, nálady a chování, které se často objevují u pacientů s demencí.

Ukázalo se jako praktické rozdělit příznaky do dvou skupin – na behaviorální a psychologické

Klasifikace BPSD

BEHAVIORÁLNÍ

(obvykle zjišťované pozorováním pacienta)

- agresivita, křik, neklid, agitovanost, bloudění, kulturně nepřiměřené chování, sexuální desinhibice, hromadění věcí, klení, sledování, poruchy spánku, negativismus

Klasifikace BPSD

PSYCHOLOGICKÉ

(obvykle zjišťované rozhovorem
s pacientem a s příbuznými):

- **anxieta, deprese, halucinace, bludy,
paranoidita, misidentifikace**

....(Godot syndrom)....“sundown syndrom“

Probuzení zájmu a škálování nekognitivní příznaků demencí - v 80.letech

- **1986** – **CMAI** – **Cohen-Mansfield Agitation Inventory, 29** („short“14) položek, (Cohen-Mansfield J. et al.)
- **1987** – **BEHAVE-AD** – **Behavioral Pathologic Rating Scale for Alzheimer Disease,** (Reisberg et al.)
- **1994** – **NPI** – **Neuropsychiatric Inventory,** 12 položek, (Cummings at al.)
- **1995** – **CERAD** – **Consortium to Establish a Registry in AD Behavioral Scale,** (Tarriot et al.)

Škály - NPI

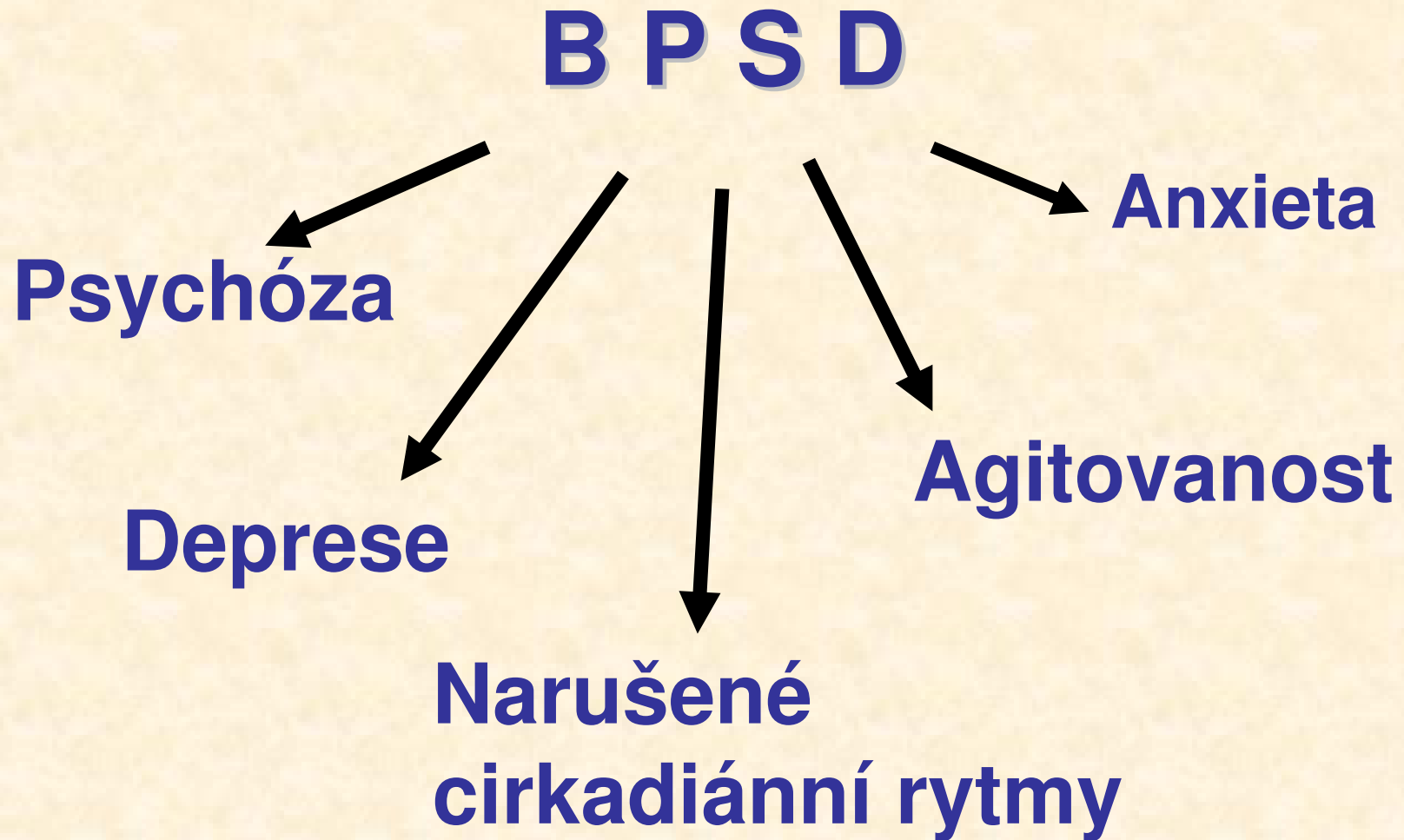
Neuropsychiatric Inventory (NPI) Cummings J.L. et al., /1994) Neurology 44; 2308-14	FREKVENCE 0 - nehodnotí se 1. zřídka, 2. občas 3. často, 4. velmi často	ZÁVAŽNOST 1. mírná 2. střední 3. těžká	CELKOVÝ SKÓR = frekvence X závažnost
KATEGORIE PŘÍZNAKU	max. 4	max. 3	max.12
1. BLUDY			
2. HALUCINACE			
3. AGITOVANOST			
4. DEPRESE			
5. ÚZKOST			
6. EUFORIE			
7. APATIE			
8. DESINHIBICE (odbržděnost)			
9. IRITABILITA (vznětlivost)			
10. ABERANTNÍ (nepřiměřené) MOTORICKÉ PROJEVY			
11. NOČNÍ PORUCHY CHOVÁNÍ			
12. PORUCHY APETITU A PŘÍJMU POTRAVY			

Pro každou kategorii jsou 3 skóry: frekvence, závažnost a celkový skór (frekvence x závažnost). Celkový maximální skór je 144 (4 ve frekvenci násobeno 3 v závažnosti násobeno 12 kategoriemi). HODNOCENÉ OBDOBÍ - POSLEDNÍ TÝDEN. Pro zjednodušení je vypuštěno skórování zátěže pečovatele.

Ad 2) Význam BPSD, prevalence

- **Příznaky BPSD jsou většinou spojeny se zvýšenou zátěží pro nemocného i jeho pečovatele**
- **Výskyt BPSD vede k poklesu ve výkonu denních aktivit, snížení kvality života**
- **BPSD vede k časnější institucionalizaci nemocných**

Skupiny příznaků BPSD - IPA

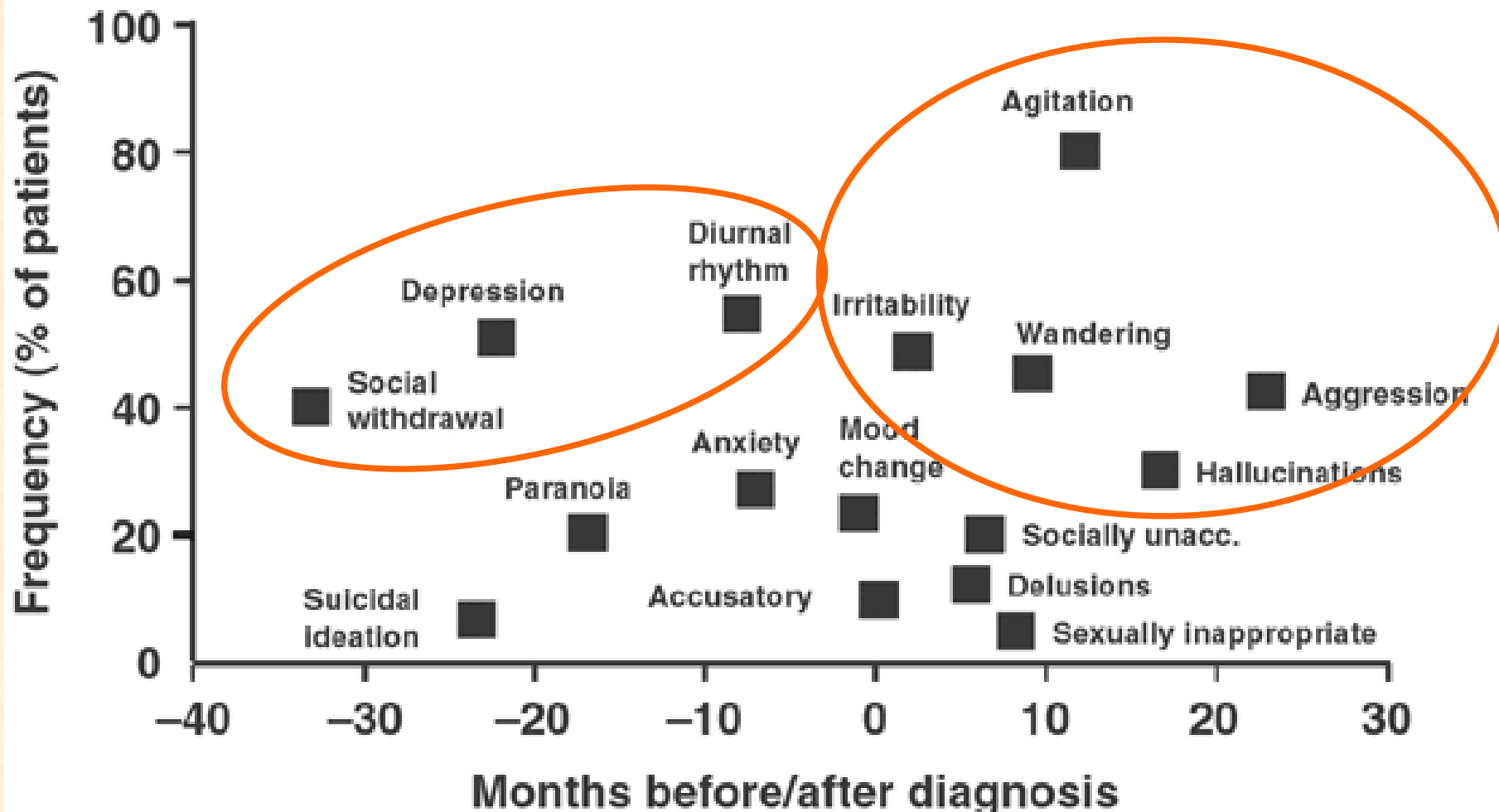
Prevalence BPSD

- **V institucích pro dementní osoby je prevalence BPSD až 90%**
- **V průběhu nemoci se až u 90% pacientů s Alzheimerovou nemocí objeví BPSD**
- **Výskyt BPSD stoupá s progresí nemoci**
- **Podle některých studií se u pacientů s VaD vyskytuje nejčastěji deprese, u pacientů s AN bludy**
- **Vysoký výskyt u DLB - halucinace**

Nejvyšší frekvence BPSD v 5-letém průběhu AN

Medscape®

www.medscape.com

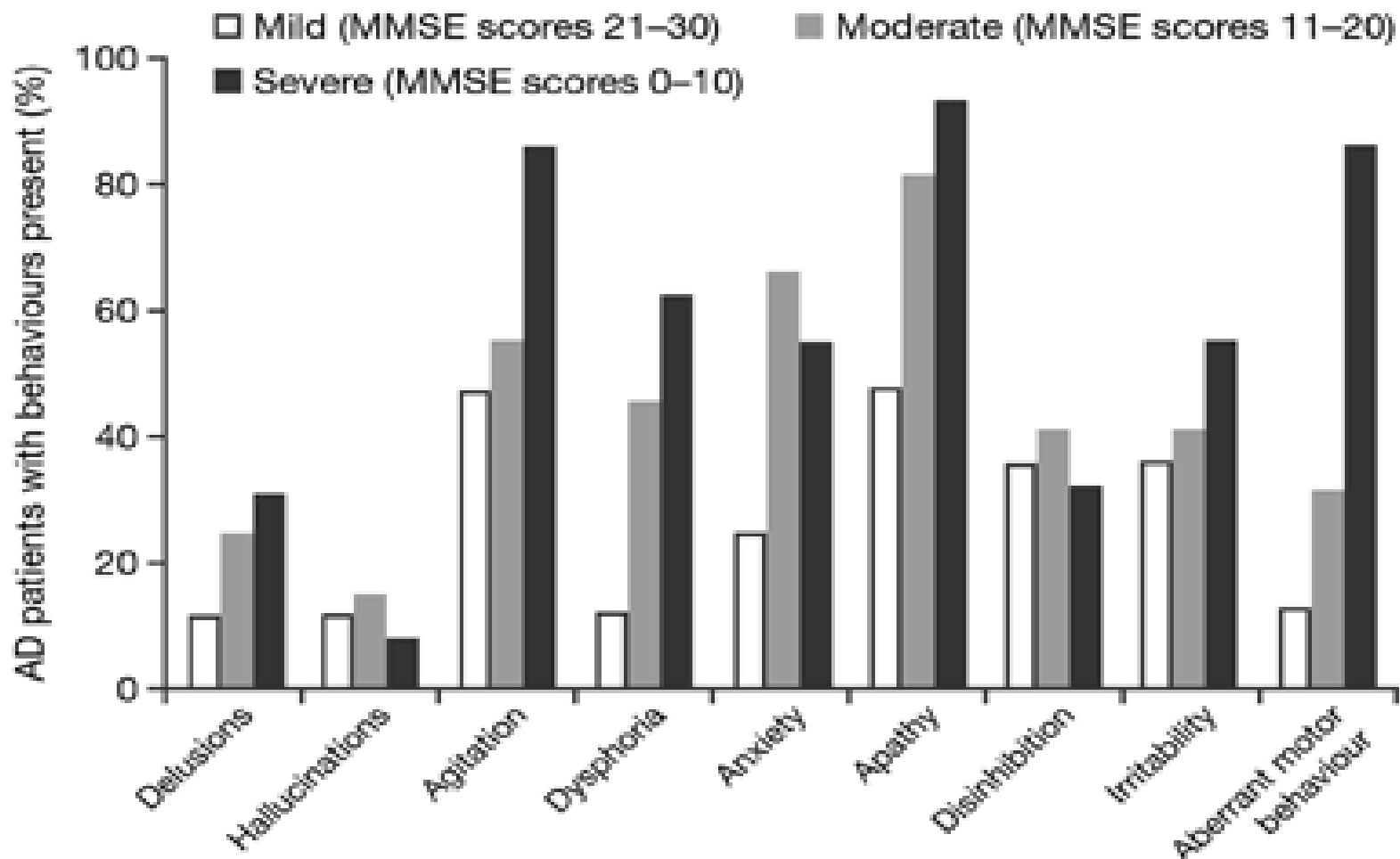

Philippe Robert, Memory Centre UEC, Centre Hospitalier universitaire de Nice, France

Nejvyšší frekvence BPSD podle závažnosti Alzheimerovy nemoci

Medscape®

www.medscape.com

Philippe Robert, Memory Centre UEC, Centre Hospitalier universitaire de Nice, France

Ad 3) Etiologie BPSD

Vztah k BPSD mají:

- **Genetické abnormality – *receptorový polymorfismus***
- **Změny v neurotransmitterových systémech – *cholinergní, dopaminové, norepinephrinové, serotoninové, glutamátové***
- **Neuropatologické změny mozku**
- **Poruchy cirkadiánních rytmů**
- **Změny osobnosti u demence**
- **Vlivy prostředí a sociální vlivy**

Etiologie BPSD – cholinergní systémy

- **Přerušení fronto-kortikálních okruhů při cholinergní ztrátě může vést k produkci paranoidních projevů, které odpovídají na cholinergní léčbu (Cummings a Masterman 1998)**
- **Amygdala a limbický syst. mají vztah k BPSD – cholinergní neurony bohaté na butyrylcholinesterázu (může vysvětlit dobrý efekt rivastigminu na BPSD)**
- **Retikulární aktivační systém (spánek a probuzení) má také cholinergní aferentní dráhy, které se zdají narušeny u DLB – fluktuace pozornosti a bdělosti a poruchy REM spánku jsou obvyklé rysy nemoci**
- **Vztah mezi cholinergním poklesem a zrakovými halucinacemi u DLB byl jasně prokázán, přítomnost halucinací byla prediktorem účinku rivastigminu (DLB study, Wesnes et al.2002)**

Etiologie BPSD

Poruchy cirkadiálních rytmů v seniu

- **Fragmentovaný spánek s častým buzením u AN častější než u zdravých seniorů**
- **Změny ve spánkové architektuře – hlavně redukce REM spánku a spánek s pomalými vlnami**
- **Nižší expozice světlu - *degenerativní změny sítnice, očního nervu, katarakta, prostředí***
- **Denní dřímota, noční aktivita – *agitovanost, neklid, „sundown sy.“***

Etiologie BPSD

Vlivy prostředí a sociální vlivy

- změna prostředí, přestěhování, hospitalizace, deprivující prostředí, izolace
- nepříznivé životní události
- somatické vlivy – bolest, dehydratace, medikace
- selhávání pečovatele
  - špatné premorbidní vztahy pacient -pečovatel
  - vyčerpání pečovatele
  - časté střídání pečovatelů

Ad 4) Možnosti ovlivnění BPSD, léčba

V praxi by komplexní zhodnocení BPSD mělo zahrnovat následující kroky:

- 1) Osvětlit přítomnost všech přítomných BPSD, i když jeden může dominovat.**
- 2) Vzít v úvahu informace a úhly pohledu jak pacienta, jeho/její rodiny nebo pečovatele.**
- 3) Identifikovat psychologické vlivy nebo vlivy prostředí, které mohou BPSD vyvolávat.**
- 4) Určit, zda je BPSD akutní nebo chronická.**

Nefarmakologická léčba BPSD - IPA

- Úprava prostředí – zlepšení orientace, režim dne a noci, osvětlení atd. Laskavý přístup pečovatelů.
- Podpora rodiny – edukace, skupinová i individ. psychoterapie členů rodiny, denní centra ....
- Prevence a léčba komorbidity – hydratace, nutrice, cvičení
- Aktivizace – denní režim, procházky, návštěvy, pet terapie...
- Trénink kognitivních funkcí – reorientace, kreslení, zpěv, poslech hudby – „Use it or lose it“.

Nefarmakologická léčba BPSD

výběr z literatury

- **Senzorické intervence (stimulace nebo relaxace):
vč. hudby, masáží/doteků, senzorické stimulace**
- **Sociální kontakty – individuální interakce, pet terapie, simulovaná přítomnost – video**
- **Behaviorální terapie – posilování, kognitivní terapie**
- **Trénink ošetrovatelského personálu**
- **Aktivity – strukturované, vycházky, cvičení**
- **Úprava prostředí – rozšíření „životního prostoru“,
prostor pro procházení se, redukce rušivých stimulů**
- **Medicínsko – ošetrovatelské intervence – léčba světlem,
spánková terapie, opatření proti bolesti, pomoc s
nedoslýchavostí, odstranění omezení**

Nefarmakologická léčba BPSD

péče o pečující

- **Caregiver´s burden – zátěž pečovatelů:**
  - **objektivní – kontinuální ošetřování**
  - **subjektivní – emoční zátěž (deprese, anxieta, vyhoření)**
- **Programy pro pečovatele:**
  - **Informace a „case management“**
  - **Podpůrné skupiny pečujících**
  - **Pacientské skupiny s aktivitami**
  - **Přístup k profesionální asistenci**
  - **Respitní služby – domácí péče, domovinky**
  - **Intenzivní individuální, skupinová nebo rodinná terapie**

Farmakologická léčba BPSD

Historie farmakoterapie BPSD je plná omylů
Často s fatálními důsledky pro pacienty.

**ŽÁDNÁ JEDNOZNAČNÁ VODÍTKA
NEEXISTUJÍ !!!**

- Opravňuje daný příznak užití farmaka a proč?
- Je příznak nebo porucha léčitelná medikací?
- Který druh medikace je nejvhodnější pro daný příznak?
- Jaké jsou předpokládané potenciální vedlejší účinky medikace ?
- Jak dlouho plánujeme medikaci podávat ?

Farmakologická léčba BPSD

- Farmakoterapie BPSD by měla být zahájena pouze na následujících podmínkách:

- **Příznak nemá fyzikální (somatickou) příčinu**
- **příznak není důsledkem jiné podávané medikace !!! Cave POLYPRAGMAZIE !!**
- **Příznak se nepodařilo ovlivnit nebo není vhodné k ovlivnění nefarmakologickými**

postupy (v USA obava z NÚ AP medikace vede k mandatorní dokumentaci použitých nefarmakologických postupů před nasazením medikace)

Farmakologická léčba BPSD

- Léčba BPSD by měla začínat nefarmakologickými postupy
- Pokud BPSD výrazně narušují kvalitu života pacienta a pečovatele (středně těžké a těžké), měla by se farmakoterapie zahájit
- Začínat nižšími dávkami, opatrně
  - “start low, go slow“
- Antidepresiva jsou u demencí medikována nedostatečně bez ohledu na obvyklou přítomnost deprese u demence
- Kognitiva snižují výskyt BPSD u demencí

Farmakologická léčba BPSD

- druhy medikace a cílové příznaky

- Kognitiva – halucinace, agresivita, apatie, úzkost, poruchy spánku
- Antidepresiva, především SSRI – depresivní příznaky, iritabilita, anxieta, poruchy spánku (také trazodon, tricyklika, mirtazapin)
- **Benzodiazepiny s krátkým poločasem** – anxieta, agitovanost, poruchy spánku
- **Antipsychotika 1., 2. generace** – psychotické příznaky, agresivita, agitovanost, poruchy spánku
- **Antikonvulziva - carbamazepin, valproát** – agitovanost, agresivita, poruchy spánku

Farmakologická léčba BPSD

- antipsychotika 2.generace, literatura

- **UK committee on the Safety of Medicines (CSM)** analyzovala data z randomizovaných studií a zjistila 3-násobné riziko CV AE u léčených risperidonem a olanzapinem oproti placebu, dopor. neužívat u BPSD
- **US Food and Drug Administration (FDA)** vydala v dubnu 2005 doporučení, že „atypická AP“ by neměla být používána v léčbě BPSD
- Podle řady autorů mají AP2 řadu předností v léčbě BPSD, studie, ze kterých vycházely CSM a FDA byly krátkodobé, neexistuje dostatek dat o komplikacích při použití AP1. Nová data podporující AP2

Farmakologická léčba BPSD

kognitiva – málo závažných NÚ

- **Donepezil – řada studií, průkaz zlepšení kognice, neprůkazný nebo malý vliv na BPSD**
- **Galantamin – rovněž řada studií, většina prokazuje zmírnění BPSD**
- **Rivastigmin – řada studií, průkazný vliv na BPSD, nejvýraznější z ICHE, zdůvodnění bloádou butyrylcholinesterázy. Náplast'ová forma.**
- **Memantin – málo dat, ale prokázané snížení agitovanosti a agresivity vůči placebu. Studie s přidáním k donepezilu – zlepšení v BPSD. Sledování v ČR – 300 pac., zlepšení v NPI**

Farmakologická léčba BPSD

- antipsychotika v praxi

- Risperidon, haloperidol – cave EPS, otázky dávky
- Tiaprid, melperon – bezpečná, melperon účinnější, cave při vyšší dávce hypotenze, EPS
- Olanzapin – cave metabolický sy. – obezita, DM, CVN
- Quetiapin – vhodný u DLB, PDD, malá potence k EPS, cave hypotenze
- Clozapin – PDD, DLB – cave dřevňový útlum, ale užívají se malé dávky 25-50mg
- (*Chlorpromazin – již není na trhu*), levopromazin – malé dávky, u některých velmi neklidných ultimum refugium
- Ostatní AP2 – sulpirid, amisupirid, ziprasidon, aripiprazol – málo zkušeností

**Předepsat pilulku je nejjednodušší.
Měli bychom se zamyslet, nemůžeme-li raději
některé pilulky vyškrtnout nebo udělat nějaké
nefarmakologické opatření.**

**Děkuji
za
pozornost**

